

Scenariusz lekcji języka polskiego z wykorzystaniem TIK

A. Klasa: Branżowej Szkoły I Stopnia

B. Czas trwania: 90 minut (2. jednostki lekcyjne)

C. 1. TEMAT: Średniowieczne idee hierarchii i pośrednictwa w "Bogurodzicy". Interpretacja pieśni.

2. TEMAT: Analiza językowo - składniowa oraz kompozycyjna "Bogurodzicy".

D. Treści podstawy programowej : I.1., I.4., I.7., II.1., III.2., IV.1., IV.2., I.1.1, I.1.2, I.1.3., I.1.4., I.1.6., I.2.1., I.2.2. , II.1.3., III.2.1., III.2.3., IV.1., IV.2.

E. Cele ogólne:

- rozwijanie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej uczniów;
- znajomość „Bogurodzicy” jako tekstu obowiązkowego;
- znajomość kontekstu historycznego „Bogurodzicy” ;
- analiza i interpretacja tekstów kultury (tekst literacki i ikonograficzny);
- doskonalenie umiejętności wyrażania własnych sądów w dyskusji;
- wspieranie uczniów w budowaniu systemu wartości na fundamencie prawdy, dobra i piękna oraz szacunku dla drugiego człowieka.

F. Kształcone umiejętności. Uczeń:

- odczytuje, analizuje i interpretuje „Bogurodzicę”;
- zna i rozumie pojęcie zabytek języka polskiego;
- określa rolę utworu w dziejach polskości;
- wskazuje podmiot liryczny oraz adresata utworu;
- omawia relację między człowiekiem a Bogiem (idea pośrednictwa);
- podaje definicję archaizmu;
- wskazuje archaizmy: fonetyczne, składniowe, leksykalne i fleksyjne;

- rozumie i poprawnie stosuje wołacz;
- wskazuje podobieństwa między motywem *deesis* w „Bogurodzicy” a tym przedstawionym na reprodukcji (na <https://eszkola.pl/jezyk-polski/motyw-deesis-338.html> lub <https://epodreczniki.pl/a/bogurodzica---piesn-ktora-rozbrzmiewala-pod-grunwaldem/Durli78F>);
- doskonali umiejętność wyszukiwania rzetelnych źródeł informacji;
- samodzielnie redaguje notatkę lekcyjną według podanego wzoru;
- dokonuje próby przetłumaczenia tekstu utworu z archaicznego na język współczesny (za pomocą interaktywnych ćwiczeń).

G. Metody i formy pracy: podająca, wykład, praca z podręcznikiem, dyskusja, aktywne słuchanie, wykonanie notatki z elementami myślenia wizualnego, ćwiczenia interaktywne.

H. Formy pracy: praca z całą grupą, praca indywidualna.

I. Materiały dydaktyczne: podręcznik, materiały przygotowane przez nauczyciela na podstawie źródeł internetowych, e-ćwiczenia. [wszystkie wykorzystane źródła znajdują się pod scenariuszem w bibliografii załącznikowej]

J. Przebieg lekcji – 1. Temat:

<i>Lp.</i>	<i>Przebieg lekcji</i>	<i>Czas trwania</i>
1.	Powitanie. Sprawdzenie obecności.	ok. 2 min.
2.	Nauczyciel przedstawia założenia lekcji.	ok. 3 min.
3.	Nauczyciel podaje temat lekcji. TEMAT: Średniowieczne idee hierarchii i pośrednictwa w "Bogurodzicy". Interpretacja pieśni. Uczniowie zapisują w zeszytach.	ok. 2 min.
4.	Nauczyciel, w formie wykładu podaje uczniom główne informacje dotyczące „Bogurodzicy”. W wykładzie należy uwzględnić poniższe wiadomości. <ul style="list-style-type: none"> • „Bogurodzica” to najstarsza pieśń religijna napisana w języku polskim. • Powstanie pieśni należy łączyć z, występującym silnie w średniowieczu, kultem religijnym Matki Boskiej oraz Jana Chrzciciela. • Nie można określić konkretnego czasu jej powstania. Z reguły przyjmuje się, iż utwór powstał w pierwszej połowie 	ok. 11 min.

	<p>XIII wieku, choć są źródła podające, że tekst pochodzi z przełomu XI i XII wieku.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Od XIII do XV wieku „Bogurodzicę” uznawano za hymn religijny oraz pobożną pieśń rycerską (towarzyszyła rycerzom w bitwach pod Grunwaldem i Warną). <i>[W tej części lekcji można udostępnić uczniom materiał będący kompilacją scen z filmu „Krzyżacy” w reż. A. Forda - https://www.youtube.com/watch?v=SorMdhsdymc]</i> • W okresie XVI i XVII wieku „Bogurodzicę” traktowano jako hymn narodowy. • Od XVIII wieku „Bogurodzica” zaczęła tracić ten status i stopniowo powracała do swej pierwotnej funkcji jako pieśni religijnej. • Obecny kształt jest dziełem różnych twórców. Jej popularność sprawiła, iż pieśń przez wieki rozrastała się, w ciągu kolejnych stuleci dopisywano kolejne zwrotki. • Składa się z trzech części: <ul style="list-style-type: none"> - Zwrotki 1-2, kończące się refrenem <i>Kyrieleison</i>, to właściwy tekst „Bogurodzicy”. - Zwrotki 3-6, określa się jako pieśń wielkanocną. - Zwrotki 7-15 nazywane są pieśnią pasyjną. <i>[W tej części lekcji można udostępnić uczniom nagranie zamieszczone na https://epodreczniki.pl/a/bogurodzica---piesn-ktora-rozbrzmiewala-pod-grunwaldem/Durli78F - w wykonaniu Jana Peszka jednocześnie należy poinformować, że interpretacji w trakcie lekcji zostaną poddane dwie pierwsze strofy pieśni]</i> • Od początku pieśń była przeznaczona do śpiewania. Widać w niej wpływy zachodnioeuropejskiej muzyki sakralnej, ale także nawiązania do polskiej muzyki ludowej. 	
5.	<p>Uczniowie zapoznają się z treścią „Bogurodzicy”[podręcznik]. Nauczyciel prosi jednocześnie, aby uczniowie zwracali uwagę na przypisy znajdujące się pod tekstem.</p> <p>Następnie nauczyciel zadaje polecenia pomocne w analizie tekstu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podaj treść każdej ze zwrotek pieśni. <p>[zwrotka pierwsza – wezwanie do Matki Boskiej z prośbą o pośrednictwo, zwrotka druga – zawiera wezwanie do Syna Bożego z prośbą o wysłuchanie modlitw, prośba o szczęśliwy byt na ziemi i życie wieczne]</p>	ok. 15 min.

	<p>2.Kto mówi w utworze? Kto jest podmiotem liryczny?</p> <p>[podmiotem lirycznym są ludzie, świadczą o tym m.in. formy: zaimka „nam” i czasowników: „nosimy”, „prosimy”]</p> <p>3. Określ kompozycję utworu.</p> <p>[budowa stroficzna, pierwsza zwrotka składa się z trzech wersów, druga – z sześciu, występują rymy, po każdej zwrotce powtarza się zwrot „Kyrieleison”, tekst z licznymi archaizmami]</p> <p>4. Policz sylaby w każdym wersie. Jakie możesz wyciągnąć wnioski?</p> <p>[utwór asylabiczny, w każdym wersie znajduje się różna liczba sylab]</p> <p>5. Wskaż w tekście archaiczne formy wyrazów.</p> <p><i>[tutaj uczniowie jedynie wskazują przykłady archaizmów, ponieważ ich podział będzie stanowił odrębny temat]</i></p> <p>6. Co oznacza refren „Kyrieleison”?</p> <p>[oznacza „Panie, zmiłuj się nad nami” i świadczyć to może o litaniijnej genezie utworu]</p> <p>7. Jaka rola została przypisana Matce Boskiej i Janowi Chrzcicielowi?</p> <p>[są pośrednikami pomiędzy ludźmi a Chrystusem; pamiętać należy, że człowiek w średniowieczu nie śmiał kierować bezpośrednio prośb do Boga, więc szukał świętych ludzi, którzy staliby się jego pośrednikami; najświętszą z najświętszych była Matka Chrystusa i to Jej człowiek najczęściej powierzał swoje troski i modlitwy; natomiast święty Jan Chrzciciel przygotowywał drogę Panu i ochrzcił Jezusa, uważany był przez chrześcijan za najwyższego po Maryi świętego w hierarchii niebiańskiej]</p>	
6.	<p>Po dokonaniu interpretacji tekstu nauczyciel udostępnia każdemu uczniowi wykres będący formą notatki wizualizacyjnej z lekcji – ZAŁĄCZNIK 1. Uczniowie uzupełniają notatkę.</p>	ok. 7 min.
7.	<p>Nauczyciel informuje, że w sztuce średniowiecznej znany był ikonograficzny temat deesis (prośba, modlitwa, błaganie), której podstawę stanowiła kompozycja trzech postaci :</p> <p>Chrystusa – zbawiciel i sędzia.</p> <p>Maryi – matki Chrystusa.</p> <p>Jana Chrzciciela – sprawcy aktu symbolicznego chrztu.</p> <p><i>Wyjaśnienie motywu deesis będzie łatwiejsze, jeśli uczniowie zobaczą udostępniony im przykład ikonograficzny na:</i> https://eszkola.pl/jezyk-polski/motyw-deesis-338.html <i>lub</i> https://epodreczniki.pl/a/bogurodzica---piesn-ktora-</p>	ok. 4 min.

	rozbrzmiewala-pod-grunwaldem/Durli78F	
8.	Podsumowanie zajęć i pracy uczniów w trakcie lekcji. Pożegnanie.	ok. 1 min.

K. Przebieg lekcji – 2. Temat:

<i>Lp.</i>	<i>Przebieg lekcji</i>	<i>Czas trwania</i>
1.	Powitanie. Sprawdzenie obecności.	ok. 2 min.
2.	Nauczyciel podaje temat lekcji. TEMAT: Analiza językowo - składniowa oraz kompozycyjna "Bogurodzicy". Uczniowie zapisują w zeszytach.	ok. 2 min.
3.	Nauczyciel przedstawia założenia lekcji.	ok. 2 min.
4.	Temat realizuje trudne zagadnienia, dlatego nauczyciel prosi uczniów, aby przypomnieli sobie jeszcze raz treść „Bogurodzicy” [podręcznik]. Prosi jednocześnie, aby uczniowie zwracali uwagę na przypisy znajdujące się pod tekstem.	ok. 3 min.
5.	Przypomnienie definicji archaizmu. Uczniowie czytają definicję umieszczoną w podręczniku. ARCHAIZM – wyraz przestarzały, taki, który wyszedł z powszechnego użycia. Następnie nauczyciel udostępnia uczniom materiał: Analiza językowo – składniowa oraz kompozycyjna „Bogurodzicy” [ZAŁACZNIK 2] i szczegółowo omawia przedstawione w nim zagadnienia. Jednocześnie wskazuje na treści, które powinny stanowić notatkę do tematu.	ok. 20 min.
6.	Jako podsumowanie i sprawdzenie przedstawionych i omówionych treści, nauczyciel poleca uczniom wykonanie interaktywnych ćwiczeń [4 i 13] na https://epodreczniki.pl/a/bogurodzica---piesn-ktora-rozbrzmiewala-pod-grunwaldem/Durli78F . W przypadku wątpliwości, nauczyciel wyjaśnia polecenia i dla wskazania poprawności wykonania zadań wspólnie z uczniami realizuje przykład.	ok. 15 min.
7.	Podsumowanie zajęć i pracy uczniów w trakcie lekcji. Pożegnanie.	ok. 1 min.

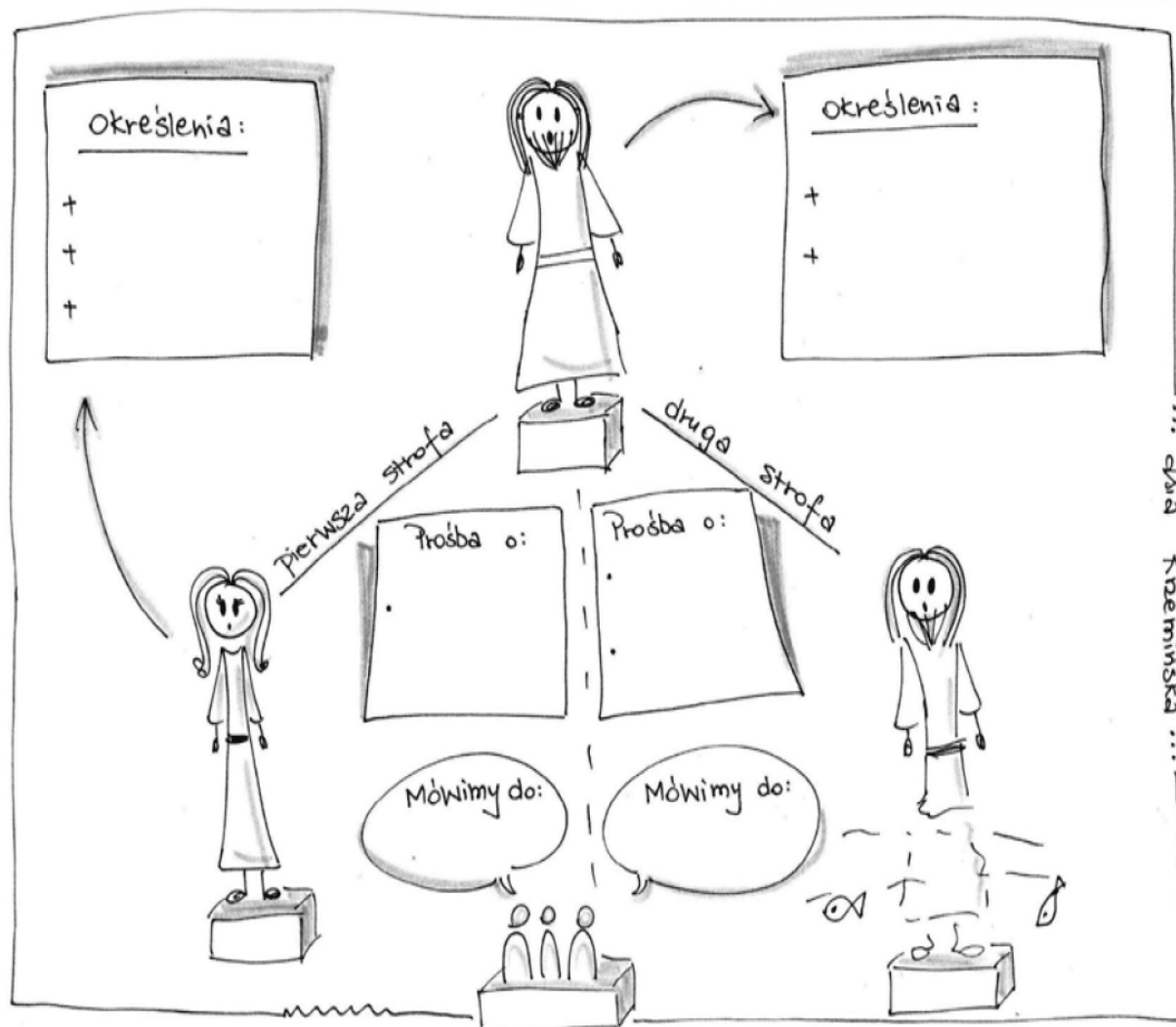
Bibliografia załącznikowa:

- 1) Chuderska B., Język polski. Podręcznik dla szkoły branżowej I stopnia dla absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej, Gdynia 2019, Wyd. Operon, s. 101 – 105.
- 2) Dubisz S., Język – Historia –Kultura (wykłady, studia, analizy), Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2002,

s. 171-181.

- 3) Wydra W., Rzepka W. R., Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543, Ossolineum, Wrocław 1984, s. 234-237.
- 4) <https://www.czasopismopolonistyka.pl/artukul/scenariusz-lekcji-jezyka-polskiego-dotyczacej-utworu-bogurodzica-z-wykorzystaniem-elementow-myslenia-wizualnego> [forma notatki wizualizującej treść omawianego utworu; materiał dostępny w Internecie; dostęp 06.04.2021 r.].
- 5) <https://epodreczniki.pl/a/bogurodzica---piesn-ktora-rozbrzmiewala-pod-grunwaldem/Durli78F> [materiał dostępny w Internecie, dostęp 06.04.2021 r. i 14.04.2021 r.].
- 6) <https://www.youtube.com/watch?v=SorMdhsdymc> [kadry z filmu „Krzyżacy” w reż. A. Forda, materiał dostępny w Internecie, dostęp 06.04.2021 r.].
- 7) <https://eszkola.pl/jezyk-polski/motyw-deesis-338.html> [materiał dostępny w Internecie, dostęp 06.04.2021 r.].
- 8) Inne źródła wskazane zostały w załącznikach do scenariusza lekcji.

Załączniki [materiały przygotowane do lekcji i udostępnione uczniom w trakcie zajęć za pomocą tablicy interaktywnej] :
ZALĄCZNIK 1

ZAŁĄCZNIK 2

Analiza językowo – składniowa oraz kompozycyjna „Bogurodzicy”

1. Rodzaj wiersza.

„Bogurodzica” została napisana **wierszem asylabicznym** (tzn. takim, w którym wersy różnią się ilością sylab, np.: pierwszy wers liczy 16 sylab, trzeci – 11 sylab, siódmy – 9 sylab), **intonacyjno – zdaniowym** (tzn., że wersy to zdania lub ich człony, które mają podobne linie intonacyjne: rosnącą i rosnąco – opadającą).

2. Rodzaje rymów.

Ważną rolę pełnią w pieśni rymy (wyznaczają koniec wersu, czyli klauzulę). W „Bogurodzicy” są to **rymy żeńskie** (półtorazgłoskowe, z akcentem padającym na przedostatnią sylabę), zarówno **rymy zewnętrzne** (np. „sławiena – zwolena”), jak i **wewnętrzne** („Bogurodzica – dziewica”).

3. Język utworu.

Porównując język, jakim została napisana pieśń w swej pierwotnej formie, z polszczyzną współczesną, można dostrzec obecność licznych **ARCHAIZMÓW**, czyli form dawnych, które współcześnie nie są używane.

W „Bogurodzicy” wyróżniamy następujące rodzaje archaizmów:

A. Leksykalne

(czyli wyrazowe, obejmujące wyrazy, których współcześnie już nie używa się, np.: zwolena – wybrana, przebyt – pobyt / przebywanie, jegoż – o co, zbożny – dostatni / bogaty, Gospodzie – Pan, zyszczy – pozyskaj)

B. Fonetyczne

(brak tzw. przegłosu polskiego – mowa tu o procesie fonetycznym zachodzącym między IX a XI wiekiem w języku polskim, który polegał na przechodzeniu samogłoski „e” w samogłoskę „o”) - przykład w tekście: sławiena - sławiona

C. Fleksyjne

(dowodzące innej niż współczesna odmiany wyrazów, np.: „Bogurodzica, dziewica” – zamiast „Bogurodzico, dziewico”, „raczy” – zamiast „racz”)

D. Składniowe

(tzw. składnia bezprzyimkowa: „Bogiem sławiena” – **przez** Boga sławiona, „Twego dzieła Krzciciela” – **dla** Twego Chrzciciela)

E. Słowotwórcze

(związane z praktykowanym w dawniejszych czasach sposobem tworzenia wyrazów) - przykłady w tekście: „Bogurodzica” – Matka Boga, „Bożyc” – Syn Boży

4. Środki artystycznego wyrazu:

a) **apostrofa** (w pierwszej zwrotce – modlitwa do Matki Boskiej prośba o wstawiennictwo u Chrystusa; w drugiej zwrotce – do Syna Bożego, aby ten przez wzgląd na Jana Chrzciciela wysłuchał modlitw i zesłał proszącym łaski);

b) **antytezy:**

- Bogurodzica to jednocześnie dziewica (tu zawarty jest dogmat o niepokalanym poczęciu);
- Syn Maryi jest jednocześnie Jej Panem;

c) **każda strofa zakończona jest zwrotem „Kyrieleison” („Panie, zmiłuj się nad nami”), co stanowić może swoisty refren pieśni, świadczyć może również o charakterze litanijnym tekstu.**

APOSTROFA	To środek stylistyczny , polegający na bezpośrednim zwrocie do osoby, bóstwa lub upersonifikowanej idei. Dominuje w nim styl podniosły, patetyczny . Apostrofa zazwyczaj skierowana jest do przedmiotów, osób i zjawisk. Jej forma jest przeciwieństwem prostej mowy codziennej, użytkowej. [https://eszkola.pl/jezyk-polski/apostrofa-9985.html ; dostęp 14.04.2021 r.]
ANTYTEZA	To środek stylistyczny polegający na zestawieniu dwóch przeciwstawnych znaczeniowo elementów, najczęściej zdań. [Budna Katarzyna i in., Język polski. Sztuka wyrazu. Podręcznik do liceum i technikum, Cześć 2. Renesans, barok, oświecenie, GWO, Gdańsk 2019, s. 47]
REFREN	Wers lub kilka wersów w utworze poetyckim, wyodrębnionych kompozycyjnie, powtarzających się w określonych odstępach. [https://sjp.pwn.pl/sjp/refren;2573676.html ; dostęp 14.04.2021 r.]